

احیای کارآفرینی در مراکز علمی صنعت نفت

ایران برای حکمرانی قوی و پیشرفت در مسیر توسعه، نیازمند مراکز علمی و تحقیقاتی و دانشگاه‌هایی برای دانش افزایی و کارایی بهتر است. از آنجایی که خواسته یا ناخواسته در مقطعی از تاریخ اقتصادی کشور، برنامه توسعه برونزا، حاکم شد و صنعت نفت نیز نمونه بارز آن است، با وجود این، مراکز علمی و تحقیقاتی در حاکم کردن توسعه درونزا بر سیستم برنامه‌ریزی کشور نقش برجسته‌ای ایفا کردند.

در توسعه برونزا، امکانات، ظرفیت‌ها و نیروهای خارجی به‌کار گرفته می‌شود و توسعه درونزا بر استفاده از امکانات و توانمندی‌های داخلی تأکید دارد و لذا ضرورت آموزش نیروی انسانی و فراهم کردن ساختارها مورد تأکید و در اولویت برنامه‌ریزان است. تأسیس دانشگاه صنعت نفت و پژوهشگاه صنعت نفت، در فرازهای خود نقش مهمی در درون‌زایی رشد اقتصاد و عدم وابستگی و رشد شتابان کشور داشته است، اما فرودهای این دو مرکز مهم علمی کشور، ضرورت تصمیم‌گیری برای تغییر مسیر به سمت فرازی دیگر را یادآوری می‌کند.

اقتصاد با توان تولید کالا و خدمات از طریق نیروی کار ماهر و

متخصص، برای حرکت در یک حرکت ایده‌آل باید توان تولید ماشین‌آلات و تجهیزات مورد نیاز صنعت را داشته باشد. استحکام پیوند بین صنعت نفت و صنایع تولیدکننده تجهیزات مورد نیاز صنعت، از طریق مراکز علمی و تحقیقاتی امکان‌پذیر است و نقش دانشگاه و پژوهشگاه صنعت نفت در این موارد بسیار حائز اهمیت است.

ضعف اساسی و مهم کشور در مسیر توسعه بر مدار دانش، به ناتوانی تولید دانش و تجاری‌سازی تولید کالا و خدمات و صادرات محصولات با قدرت انحصاری در رقابت با تولیدکنندگان جهانی برمی‌گردد و مراکز علمی با برنامه‌ریزی می‌توانند این ضعف اساسی را برطرف کنند. از آنجا که کشور بزرگ‌ترین ذخایر نفت و گاز جهان را در اختیار دارد، تولید کالاها و خدمات دانش‌بنیان از مزیت اصلی و مهم اقتصاد کشور است و دانشگاه و پژوهشگاه‌های صنعت نفت به‌عنوان پیشگامان مراکز علمی و صنعتی کشور نیاز به برنامه‌ریزی دارند.

برای بررسی این مهم به وضعیت دو نهاد مهم صنعت نفت یعنی پژوهشگاه و دانشگاه صنعت نفت و نقشی که در توسعه داشته‌اند می‌پردازیم:

پژوهشگاه صنعت نفت

پژوهشگاه صنعت نفت در سال ۱۳۳۸ با نام «اداره توسعه تحقیقات شرکت ملی نفت ایران» تأسیس شد و هدف اولیه آن، تحقیق و پژوهش در زمینه کاربرد مواد نفتی بود. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، نام این سازمان به «مرکز پژوهش و خدمات علمی» تغییر یافت و به توسعه فعالیت پرداخت.

در سال ۱۳۶۸، این مرکز، طبق موافقت‌نامه اصولی شورای گسترش وزارت فرهنگ و آموزش عالی، «پژوهشگاه صنعت نفت» نام گرفت. راهبرد اصلی پژوهشگاه صنعت نفت، ایجاد ارزش افزوده از راه تولید و تجاری‌سازی فناوری با رویکرد انجام پژوهش برای توسعه و داخلی‌سازی فناوری‌های جدید و ثروت آفرینی از طریق توسعه زنجیره توسعه و تجاری‌سازی فناوری با رویکرد شبکه‌سازی و بهره‌مندی از توانمندی داخلی و خارجی و همچنین ایجاد، توسعه و روزآمد کردن دانش و فناوری مورد نیاز صنعت نفت گاز و پتروشیمی از طریق تحقیقات بنیادی، کاربردی توسعه‌ای و انتقال دانش فنی و خدمات مشاوره‌ای در جهت توسعه پایدار و رفاه و آسایش ملی است.

پژوهشگاه دامنه وسیعی از سیاست‌ها و فعالیت‌ها را دنبال می‌کند که شامل موارد زیر است: ارائه خدمات علمی - آزمایشگاهی، اکتشاف و

ارزیابی منابع هیدروکربوری و توسعه روشهای ازدیاد برداشت، اتخاذ رویکرد افزایش تولید کوتاه مدت با تأکید بر روش چاه محور، شناسایی منابع هیدروکربوری غیرمتعارف، مطالعات جامع مخازن و ارائه برنامه توسعه میدان، شناسایی، ارزیابی و ساخت کاتالیست، رفع معضلات صنایع نفت و گاز به کمک نانوفناوری. توسعه فنی، انتقال و بومی کردن فناوریهای پالایشگاهی، ارائه لیسانسها و طراحی واحدهای تحت لیسانس پالایشگاههای نفت و میعانات گازی، توسعه پژوهشهای مرتبط با بهبود و ارتقای کیفیت فرآوردههای نفتی، توسعه روشهای تصفیه و انتقال گاز و تبدیل آن به دیگر محصولات با ارزش، سنتز و فرمولاسیون مواد شیمیایی برای صنایع نفت، گاز و پتروشیمی و شبیهسازی فرایندهای صنایع نفت و پتروشیمی به کمک نرم افزارهای مهندسی مرتبط و شناسایی و کاربرد پلیمرهای ویژه در صنایع و توسعه دانش فنی و بومیسازی فرایندها، طراحی مفهومی، بنیادی، تفصیلی و رفع مشکلات صنایع مرتبط و ساخت پایلوتهای مهندسی، مدل سازی و شبیه سازی فرایندها و توسعه و انتقال فناوری ساخت تجهیزات صنعت نفت و ارائه فناوریهای نوین در رفع آلودگی آب، هوا، خاک و حفاظت از تأسیسات نفتی، دستیابی به لیسانسهای مورد نیاز و بومیسازی ساخت پالایشگاههای ملی نفت، گاز و میعانات گازی.

پژوهشگاه صنعت نفت نقش اساسی در پیشبرد اهداف صنعت دارد. بسیاری از کارآفرینان یافته های علمی پژوهشگاه را به کار گرفتند و بسیاری از محصولات مشتق شده از نفت و گاز را تولید کردند. از طرف دیگر این کارآفرینان مواد و تجهیزات مورد نیاز صنایع نفت و گاز و پتروشیمی را که حجم زیادی از تولید ناخالص ملی را تشکیل میدهند از طریق به کارگیری همراهی با پژوهشگاه تولید کردند.

ضعفهایی که در رابطه با ارتباط صنعت و مراکز تحقیقاتی وجود دارد در مورد پژوهشگاه نیز صادق است. دستیابی به فناوری نو و تبدیل آن به محصول در مراحل اول سود سرشاری را نصیب تولیدکننده انحصاری میکند و این سود امکان سرمایه گذاری برای تحقیقات جدید را فراهم می آورد. سرمایه گذاری در پروژه هایی که انحصار آن از دست رفته و بازار رقابتی دارد سود قابل توجهی ندارد و تنها اقتصاد را از وابستگی نجات میدهد. پژوهشگاه صنعت نفت هنوز توانایی در اختیار گرفتن بازار انحصاری محصولات را ندارد.

دانشگاه صنعت نفت

دانشگاه صنعت نفت، پس از دانشگاه تهران، قدیمی ترین مؤسسه آموزش

عالی کشور است. این دانشگاه متولی اصلی تربیت نیروی انسانی در زمینه صنایع نفت و گاز است. این دانشگاه، با شرکت‌های مختلف و معتبر صنعت نفت کشور در ارتباط است و پروژه‌های تحقیقاتی بسیاری را در زمینه‌های مختلف به انجام رسانده یا در حال انجام دارد، همچنین پروژه‌ها و طرح‌های تحقیقاتی و پژوهشی را به سمت کاربردی کردن آنها هدایت کرده است.

دانشگاه صنعت نفت در سال ۱۳۱۸ با عنوان مدرسه عالی فنی آبادان تأسیس شد. این مؤسسه آموزش عالی در فاصله سال‌های ۱۳۱۸ تا ۱۳۳۷ با عنوان آموزشگاه فنی صنعت نفت فعالیت داشته و از سال ۱۳۳۷ به‌عنوان دانشکده نفت آبادان به فعالیت خود ادامه داده است.

در سال ۱۳۶۸ با توجه به حجم گسترده فعالیت‌های آموزشی و سابقه موفق آن، همچنین افزایش مطالبات ملی و فوری به‌منظور تأمین نیروهای انسانی متخصص، بر اساس مصوب شورای گسترش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به دانشگاه صنعت نفت تبدیل شد.

این دانشگاه به‌منظور دستیابی به نوآوری‌های مورد نیاز در زمینه علوم مهندسی مرتبط با صنایع نفت و گاز، همچنین تربیت نیروی متخصص ضروری این صنایع، فعالیت‌های خود را گسترش داد. برای رسیدن به این اهداف، اقدام‌های متعددی در این دانشگاه صورت گرفته که مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از:

- تعریف، ایجاد و اجرای طیف گسترده‌ای از برنامه‌های آموزشی در مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا در زمینه مهندسی نفت
- تعریف، ایجاد و اجرای برنامه آموزشی در مقطع کارشناسی ارشد درباره فرآورش گاز و سیستم‌های انتقال گاز
- تعریف، ایجاد و اجرای برنامه‌های آموزشی در مقطع کارشناسی ارشد با موضوع اتوماسیون و ابزار دقیق در صنایع نفت
- تعریف، ایجاد و اجرای برنامه‌های آموزشی در مقطع کارشناسی ارشد درباره اقتصاد نفت و گاز، مدیریت مخازن هیدروکربوری و قانون نفت و گاز
- ایجاد سیستم کیفی ISO برای فعالیت‌های آموزشی در حال اجرا
- ارائه و بهره‌برداری از شبیه‌ساز پیشرفته کشتی
- تعریف، ایجاد و اجرای برنامه‌های آموزشی در مقطع کارشناسی ارشد در رابطه با مهندسی سازه‌های دریایی
- تعریف، ایجاد و اجرای برنامه‌های آموزشی در مقطع کارشناسی ارشد در رابطه با مهندسی سیستم‌های انرژی

- تأسیس آزمایشگاه‌ها و تأمین تجهیزات مورد نیاز آزمایشگاه‌های مدرن
- راه‌اندازی کلاس‌های آموزش الکترونیکی (آموزش از راه دور)

نگاهی به برنامه‌های دانشگاه صنعت نفت نشان می‌دهد این دانشگاه برنامه‌های دانشگاه‌های نسل اول را که بر آموزش تمرکز داشتند دنبال می‌کند و حتی دانشگاهی از نوع نسل دوم که بر پژوهش استوار است نیز محسوب نمی‌شود.

امروز دانشگاه‌های نسل سوم به دنبال برنامه‌های کارآفرینی هستند. این دانشگاه با توانمندی بالای اعضای هیئت علمی و امکانات آزمایشگاهی و تجربه طولانی در آموزش مدیران صنعت نفت و سرمایه فیزیکی و انسانی در پیوند با پژوهشگاه صنعت نفت می‌تواند راهبرد دانشگاه نسل سوم یعنی دانشگاهی کارآفرین را با شتاب بیشتر دنبال کند.

نتیجه‌گیری

اکنون که سکان مدیریت صنعت نفت در دست فارغ‌التحصیلان این دانشگاه است و مدیران جدید صنایع نفت، گاز و پتروشیمی صاحب تجربه و آگاه به فرآیند کارآفرینی در صنایع نفت و گاز هستند، به راحتی می‌توانند دانشگاه و مراکز علمی صنعت نفت را در کمترین زمان ممکن به دانشگاه نسل جدید یعنی دانشگاه کارآفرین سوق دهند.

تولید کالا از دانش، تحقیق و پژوهش و خدمات دانش‌بنیان تنها از طریق مراکز علمی امکان‌پذیر است و سودآوری این نوع از محصولات و خدمات، دانشگاه‌ها را از وابستگی به بودجه‌های دولت بی‌نیاز می‌کند. صادرات کالا و خدماتی که از قدرت امتیاز انحصاری برخوردار است نقش مهمی در بخش تجارت خارجی و توسعه درون‌زا دارد. فرآیند تولید کالا و خدمات وابسته به دانش از طریق دانشگاه‌های نسل سوم یعنی دانشگاه‌های کارآفرین ارز لازم برای برنامه‌های برون‌مرزی دانشگاه را تأمین می‌کند.

دانشگاه‌های نسل اول آموزش‌محور و دانشگاه‌های نسل دوم نیز پژوهش‌محور بودند. نگاهی به اهداف و برنامه‌های دانشگاه صنعت نفت نشان می‌دهد این دانشگاه هنوز در رده نوع نسل اول محسوب می‌شود. اگرچه این دانشگاه زمانی که دانشگاه‌ها رسالت آموزشی را دنبال می‌کردند بسیار موفق بود، اما در جهش به نسل‌های بعدی توفیق چندانی نداشت. برای شتاب بیشتر و جبران عقب‌ماندگی دانشگاه صنعت نفت نیاز

به تغییر اساسی در ساختار این دانشگاه و پیوند عمیق با پژوهشگاه وجود دارد. با این پیوند بین پژوهشگاه و دانشگاه و جهش به دانشگاه کارآفرین، این دانشگاه افزون بر اینکه وظیفه آموزشی و تربیت نیروی انسانی را انجام خواهد داد، رسالت پژوهشی را به عهده دارد و میتواند نقش مهمی در حیطه کارآفرینی ایفا کند. این نقش سبب خلق ثروت و ورود به دامنه شغل‌های نوین میشود.

امین عربی

دکترای اقتصاد بین‌الملل از دانشگاه شیراز

دیدگاه، انتقاد و پیام‌هایتان برای انتشار در این ستون را از طریق نظرات خبرهای سایت، یا ارسال پیامک، تلگرام یا واتساپ به شماره‌های: 09172670030، یا 09172670031 و یا ارسال ایمیل از طریق mashalnews@yahoo.com اقدام فرمایید.

توجه: درج نظریات و مطالب ارسالی، لزوماً دیدگاه این پایگاه خبری نمی‌باشد و آمادگی خود را جهت درج توضیح یا جوابیه ادارات و شرکت‌های دولتی و خصوصی می‌باشیم.